

NAJLEPŠIE DETSKÉ KNIHY JARI, LETA, JESENE A ZIMY 2010

Porota v zložení Prof. PhDr. Ondrej Sliacky, CSc., Mgr. Timotea Vráblová, PhD. a PhDr. Beata Panáková, PhD. sa rozhodla v záujme zachovania ceny Ceny Cenu za jarnú sezónu radšej neudelit'.

Za nasledujúcu sezónu udelila cenu Najlepšia kniha leta knihe Jána Milčáka *Jakub s veľkými ušami*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Modrý Peter.

Príbeh *Jakub s veľkými ušami* je fantastický v oboch významoch tohto slova. Priamo prekypuje fantáziou, hýri úžasnými nápadi, zabáva vtipom a očaruje krásou. Pripomína pôvabný rokokový obraz. Aj keď každé podobné prirovnanie pokrivkáva, môže azda pomôcť v skratke priblížiť atmosféru tohto originálneho textu, jeho sviežosť a krehký, trochu tajomný šarm. Môžeme do neho vstúpiť ako do obrazu prežiarneho zvláštnym mihotavým svetlom a rozihranými polotieňmi. V prvom pláne sa striedavo ocitá starý zámok a zámocký park, moderný činžiak s uniformnými bytmi, snová krajina so zrkadlovým jazerom a okrídlenými koníkmi. V týchto umne nakomponovaných výjavoch sa voľne pohybujú protagonisti: vrana Florentánka, ktorej sa na zobáku kľžu okuliare a z krídiel sa jej sype popol, gróf Amilházy, bielovlasý fantóm ľahučký ako pierko, ktorý sa necháva unášať vetrom, pôvabná Veronika, ktorá sa oddane stará o zámok a jeho hostí a neprekvapia ju žiadne čudáctva a čary, ušatý panelákový chlapec Jakub, ktorý neznáša čiapky a maslové rožky a pritom túži po priateľstve a sníva o lietaní, no a černokňažnícko-škriatkovsko-klaunovská trojica, Kopišík, Ameník, Lopášik, ktorí sú vždy náchylní škriepiť sa pre malichernosti a vždy ochotní pomôcť pri vážnych problémoch.

Ako sa toto všetko a ešte celý rad ďalších parádnych detailov podarilo autorovi Jánovi Milčákovi namaľovať jeho povestne úspornými prostriedkami? To je tajomstvo, ktorého odhaľovanie tvorí súčasť pôžitku z čítania tohto čarovného textu. Rôznym čitateľom ponúka rôzne radosti – od potešenia z pekného obrazu až po pasiu z hry s dôvtipným hlavolamom.

Cena jesennej sezóny patrí knihe Ivy Prochádzkovej *Päť minút pred večerou*, z vydavateľstva Q 111.

Ak som si dovolila pripodobniť Milčákov text k rokokovému obrazu, text Ivy Prochádzkovej zvädza k prirovnaniu so striedmou eleganciou moderny. Ide o realistické rozprávanie, tzv. príbeh zo života - a príbeh so životodarnou silou. Čo môže byť bežnejšie, ako keď sa doma otec zhovára s dcérou, kým matka pripravuje večeru? Čo môže byť úžasnejšie, ako dcérin najobľúbenejší príbeh: o tom, ako sa rodičia zoznámili, ako sa im narodilo bábätko a z neho je dnes zvedavé a rozumné dievčatko Babeta?

Rodičia sa stali Babetinými rodičmi tak, že mladý poštár sa zamiloval do mladej opustenej slečny, ktorá čakala dieťaťko. Babeta sa narodila tak, že nevidela. V rozprávaní sa znova navracia svet „videný“ slepým dieťaťom, dotváraný jeho predstavivosťou. Osy sú príšery s ostrými zubami, dažďové kvapky majú krátke košieľky a holé zadočky, v poštových schránkach spávajú hrôzostrašné draky... A potom sa stal zázrak. Vďaka vydarenej operácii Babeta začala vidieť. Naozajstný zázrak. Zázračný ako sen alebo rozprávka, a skutočný ako život. Babetin príbeh nie je smutný. Je vážny a pritom nepostráda humor. Je dojímavý, no nesentimentálny, hlboko etický, avšak nie moralizátorský. Nepredostiera okázalo veľké slová, hovorí jednoducho o samozrejmej láske a добрote. Tá samozrejmosť ani v najmenšom neznižuje ich hodnotu. Naopak, povyšuje ich na normu – byť láskavý a dobrý je

predsa normálne. Stavia lásku a dobro na piedestál každodenných, čiže samozrejímavých, ľudských potrieb, akými sú chlieb, voda a vzduch.

V oblúku Prochádzkovej – Babetinho rozprávania sa projektuje jej minulosť a budúcnosť, jej fyzická a morálna situácia. Tento exemplárny príbeh hovorí na nevelkej, priam minimalistickej ploche o spôsobe, akým sa vytvára naše vnímanie seba samých v ľudskom svete. Je to príbeh, ktorý si prečítate jedným dychom a s radosťou, aj vďaka výbornému prekladu Zuzany Stanislavovej.

Zima priniesla dvojité úrodu dobrých kníh. Najlepšími knihami sezóny sa stal Noe na úteku z vydavateľstva Slovart a Prekrásny Janko z vydavateľstva Virvar.

Noe na úteku je rozprávkový príbeh írskeho spisovateľa Johna Boynea, určený najmenším čitateľom, rovnakej vekovej kategórii ako knižky Jána Milčáka a Ivy Prochádzkovej. John Boyne je autorom svetoznámeho detského bestselleru, preloženého do štyridsiaticich jazykov, aj sfilmovaného, románu z obdobia holokaustu, Chlapec v pásikavej pyžame. Po štyroch rokoch, počas ktorých vydal dva historické romány pre dospelých, sa znova vracia k detskej literatúre príbehom prežiatým hravosťou a vtipom, aj keď ani tu nepopiera svoju autorskú afinitu k „temným“, tragickým témam.

Príbeh o detskom úteku z domu sa začína ako hra a veselé dobrodružstvo. V priebehu rozprávania sa postupne dozvedáme, že chlapec sa snaží uniknúť pred traumatizujúcou situáciou, s ktorou sa nedokáže vyrovať. Blížiac sa smrť milovanej matky prepadne osem-ročného Noema ako pohroma. Dočasnú archu nachádza v podivuhodnom dome tajomného rezbára a výrobcu bábok. Noe na úteku je v podstate klasický a nadčasový príbeh o odchode a návrate, o putovaní a vnútornom dozrievaní, podaný v postmodernom štýle. Autor sa so svojimi protagonistami s detskou ľahkosťou voľne pohybuje v ireálnom priestore a čase, úplne slobodne narába s motívmi a postavami známych literárnych diel a zasadzuje ich do nových kontextov. Pramenným textom mu je najmä Collodiho Pinocchio.

Na začiatku cesty zmätený a bezradný chlapec chce byť predovšetkým niekde inde a niekým iným. Rozprávanie majstra rezbára, (ktorý je zároveň bábkarom a bývalou bábkou), rozohráva z pestrých úlomkov poskladaný jedinečný životný príbeh, sprostredkováva dieťaťu nadčasovú, v každej generácii sa opakujúcu ľudskú skúsenosť. Dáva mu útechu a porozumenie. Takto paralelne, priam psychodramatickým spôsobom, autor John Boyne vytvára svojim čitateľom priestor pre identifikáciu, aj pre slobodné uvažovanie, ukazuje im cestu možného porozumenia.

Boyneov originálny, veselo-smutný, zábavno-vážny, poeticko-dramatický, naivne prostý a duchaplnými surrealistickými nápadmi vyšperkovaný príbeh je postmoderným pendantom veľkých iníciačných príbehov.

Kniha vyšla ani nie rok po vyjdení originálu v slovenskom preklade Aleny Redlingerovej. Rozhodne stojí za prečítanie a za úvahu o novom boyneovskom spôsobe písania pre deti.

Prekrásny Janko je krásna kniha klasického kalibru. Na prvej strane je skromne uvedené: rozprávky rumunských Slovákov rozprával Karol Valíček, zapísal Karol Plicka, upravila Iva Kadlečiková. Na posledných siedmich stranách je doslov, ukážka pôvodného rozprávaného textu v šarišskom nárečí a jeho literárneho prepisu, aj faksimile Plickovho listu. Medzitým štyridsaťdva rozprávok. Známych, povedomých, aj neznámych. To, že sa nám zachovali a že sa nám dostávajú do rúk v takejto podobe, je zásluhou rozprávača s fenomenálnou pamäťou, etnografa

s neobyčajnou erudíciou a nadšením, literátky s výnimočným citom pre text, pre morfológiu rozprávky, ľudový jazyk a štruktúru rozprávania, a tiež trpezlivosťou, s akou roky pracovala s rozsiahlym materiálom, vyberala motívy, ukladala slová, vybrusovala vety... A k tomu boli ešte všetci títo vzácni ľudia obdarení talentom a šťastím, že sa stretli. „A tak bolo, nebolo, lebo keby nebolo bývalo, nebolo by sa spomínalo...“

Blahoželáme všetkým oceneným tvorcom a vydavateľom!

Beata Panáková